

gemeente Zaanstad

Tweede Kamer der Staten Generaal
Postbus 20018
1500EA Den Haag

Stadhuisplein 100
1506 MZ Zaandam
Postbus 2000
1500 GA Zaandam

Telefoon 14 075
www.zaanstad.nl

DATUM

21 maart 2025

POSITION PAPER GEMEENTE
FINANC EN

Geachte heer, mevrouw,,

Als buigen barsten wordt, als aanpassen niet meer kan

Inleiding

Als de omstandigheden veranderen, passen Zaankanters zich aan. Mouwen opstropen, schouders eronder en weer vooruit. Zo is het heel lang gegaan in Zaanstad. Zo ging het financieel in de hele Zaanstreek en zo ging het financieel ook bij de gemeente. We zijn een nijvere en flexibele samenleving daar langs de Zaan.

Zaanstad heeft zich altijd aan de uitdagingen aangepast en de koers bijgesteld. Maar met de huidige korting op het gemeentefonds is aanpassen niet meer mogelijk. Bezuinigingen van deze omvang zullen onherroepelijk leiden tot barsten in de sociale structuur van de gemeente en leiden tot grote problemen.

Wat is het probleem

Niet alleen bij Zaanstad, maar bij veel gemeenten in Nederland voltrekt zich een sluipende ramp. Een ramp die lokale bestuurders en andere betrokkenen al lang zien aankomen, een stille ramp - een "sluipmoordenaar". Ik noem het een stille ramp, omdat veel Nederlanders en organisaties misschien wel eens van de term Ravijnjaar hebben gehoord, maar de daadwerkelijke impact ervan nog niet beseffen.

Het gaat hier over de korting op het gemeentefonds van 2026 van zo'n € 2,3 miljard. Ook wel het Ravijnjaar genoemd. Dat is 2.300.000.000 euro - een enorm bedrag. Het abstracte gegeven "Gemeentefonds" verbloemt de impact die deze korting heeft op de inwoners van onze steden,

dorpen, wijken en buurten, sportclubs en cultuurinstellingen. Voor een stad als Zaanstad betekent dit een jaarlijkse korting van zo'n € 23 miljoen.

Hoe zat het ook al weer

Decennia lang werken overheden in Nederland met elkaar samen om vraagstukken op te pakken en op te lossen. Dit gaat in wisselende samenstellingen en met wisselend succes. Wat we weten en leren is dat betrouwbare afspraken en vertrouwen op samenwerken ons gezamenlijke succes (als één overheid, weet u nog) bevorderen. Daarom zijn er altijd spelregels geweest die de financiële verhoudingen tussen overheden hebben gereguleerd. "Samen trap op en samen trap af" was altijd het adagium. Ging het Rijk meer uitgeven, dan kregen de gemeenten ook meer. Moest er bezuinigd worden, dan deden de gemeenten ook mee. Voor de gemeenten geen stabiel systeem. Daarom is er een andere systematiek bedacht om de gemeenten te bekostigen. Dat is een goede stap vooruit.

Alleen is door het vorige kabinet 4 miljard korting doorgevoerd op het gemeentefonds, en afgesproken dat gemeenten dat konden compenseren met een uitbreiding van de lokale belastingwetgeving. Maar dat bleek niet haalbaar in Den Haag. Die wetgeving is er nooit gekomen maar de korting is wel blijven staan. De korting is in twee stappen wel terug gebracht naar 2,3 miljard. Eerst 1 miljard en daarna nog met bijna 700 miljoen, maar een gat van 2,3 miljard resteert. Het is niet meer dan rechtvaardig dat ook de laatste 2,3 miljard wordt teruggedraaid.

De afgelopen jaren was er het vertrouwen dat de jarenlange samenwerking tot goede afspraken over het instapbedrag van de algemene uitkering zou leiden. Helaas is dit niet gebeurd. Dit druist in tegen de spelregels van de financiële verhoudingen waarin is opgenomen dat het Rijk de gemeente voldoende moet bekostigen voor hun (medebewinds)taken (artikel 108 gemeentewet en artikel 2 van de financiële verhoudingswet). De Raad voor het Openbaar Bestuur en de Raad van State wijzen het Rijk dan ook op overtreding van beide wetten.

Het is belangrijk om te melden dat de korting structureel is doorgevoerd. Dat lossen gemeenten niet op met de inzet van incidentele reserves. Het gemeentefonds loopt in de komende jaren weliswaar omhoog, maar dat komt alleen maar omdat daar de inflatie al in is verwerkt. Gemeenten krijgen daar ook 1 op 1 mee te maken.

Impact op Zaanstad

In Zaanstad, de plek waar het kruidenieren letterlijk is uitgevonden, zijn we gewend om ieder dubbeltje om te draaien om ons belastinggeld efficiënt en effectief te besteden.

Voor Zaanstad betekent de eerder genoemde accreskorting een bedrag van 23 miljoen euro dat in 2026 minder wordt ontvangen van het rijk. Dat slaat een enorm gat in onze begroting! Het betekent dat Zaanstad veel minder kan doen voor de inwoners en/of de lasten fors zou moeten verhogen. Wij kunnen onze taken simpelweg niet meer uitvoeren met de middelen die wij hiervoor krijgen. Zaanstad staat hierin niet alleen, want op dit moment krijgt driekwart van de gemeenten hun begroting niet rond.

De beïnvloedbaarheid van een gemeentelijke begroting is echter maar beperkt. Door vroegere investeringen maar ook door de medebewindstaken. Twee derde van het takenpakket van gemeente komt vanuit de Rijksoverheid, met name in het sociaal domein. Uitgaven zoals de bijstand en de open einde regelingen in de jeugdhulp en WMO zijn veel lokale uitgaven niet of nauwelijks beïnvloedbaar.

Daar waar die invloed er wel is, treft dit direct onze sociale structuur (buurthuizen, sport, cultuur, openbaar groen, handhaving en lokale lasten). Dit is juist de structuur die zo belangrijk voor het welzijn van onze inwoners is en die een preventieve werking heeft op het voorkomen van diverse problemen (zoals bijvoorbeeld jeugd en veiligheid).

Op korte termijn is zo'n 40 miljoen euro van onze begroting beïnvloedbaar. Een korting van 23 miljoen euro betekent dat van deze middelen méér dan de helft zou moeten worden wegbezuinigd. Dat raakt onze inwoners op verschillende manieren.

Wij brengen in beeld welke maatregelen getroffen moeten worden om wel tot een sluitende begroting te komen. Dat zou voor Zaanstad een zeer zwart scenario worden. Het betekent het maken van keuzes tussen het sluiten van buurthuizen, verminderen van subsidies aan sport en cultuur, de verduurzaming én de woningbouwimpuls vertragen of kiezen voor een dalend gevoel van veiligheid. Veel van de inzet van de afgelopen jaren wordt dan in één klap teniet gedaan. En wat eenmaal is afgebroken, bouw je niet zomaar weer op.

Als wij het tekort van € 23 miljoen willen opvangen door onze belastingen betekent dit een verhoging van de OZB van ruim 50% bovenop de inflatie. Terwijl Zaanstad al als 'dure' gemeente bekend staat. De koopkrachtverruiming van dit kabinet wordt dan in één keer teniet gedaan.

En alsof dat nog niet alles is, worden we ook geconfronteerd met zware financiële tijden bij de medebewindstaken in het sociaal domein. Al jaren stijgen de kosten van de jeugdhulp harder dan de vergoeding die wij als gemeenten hiervoor ontvangen. Dat is ook onderkend door het rijk en in 2020 deels gecompenseerd. Nu lopen de kosten verder op en heeft deskundige commissie van Ark dit ook erkent. Wij verwachten dat het kabinet dit advies van kaft tot kaft overneemt. Dat is noodzakelijk om de jeugdhulp te kunnen blijven uitvoeren.

Het is noodzakelijk om gemeenten voldoende te compenseren. Aanpassing van de jeugdwet of het sleutelen aan andere taken komt echt te laat, u zult ook een tussentijdse oplossing voor de gemeenten moeten bieden. We kunnen als gemeenten, zeker als het financiële ravijn niet verdwijnt, geen uitvoering meer geven aan deze taken.

Dit geldt ook voor de aanpassing in de beleidsruimte. Het financieel effect hiervan op de gemeentebegroting zal slechts zeer beperkt zijn.

Hoe nu verder

Zaanstad ziet graag dat we als medeoverheden samenwerken om de vraagstukken in ons land aan te pakken. Zaanstad loopt hiervoor niet weg en pakt haar verantwoordelijkheid op verschillende dossiers. Denk aan woningbouw, asielopvang en de klimaatverandering. Ieder vanuit de eigen rol en verantwoordelijkheid. En hoewel we op deze dossiers actief proberen samen te werken, zijn de bestuurlijke verhoudingen tussen Rijk en de gemeente danig verstoord. Het vertrouwen is beschadigd. Door het éézijdig aanpassen van spelregels staan we nu tegenover elkaar. En dat had niet hoeven. De Rijksoverheid heeft de gemeenten hard nodig om de doelstellingen die worden benoemd in het hoofdlijnenakkoord en regeerprogramma te realiseren. Dit verbond moeten we herstellen door de financiële afspraken na te komen. Anders worden de ambities uit het regeerprogramma niet gehaald.

Tegelijkertijd blijft Zaanstad zich inzetten voor een rechtvaardiger verdeling van financiën tussen rijksoverheid en gemeenten. Maar de tijd dringt. Gemeenten moeten in het voorjaar besluiten nemen over de begroting 2026. Het volgende moet dan zijn geregeld:

- **Een compensatie voor de korting van 2,3 miljard.**
- **Het van kaft tot kaft overnemen van het advies van Van Ark.**
- **Bied gemeenten de ruimte om scherper te ramen** en tot maximaal 0,5% van hun begroting als structureel als onderuitputting in hun begroting op te nemen. Door hier een stelpost voor op te nemen, gebruiken gemeenten maximaal hun ruimte om een bijdrage te leveren aan maatschappelijke opgaven. Het toezichtskader zou hier ruimte voor moeten bieden.
- **Herstel technische fouten in de berekening van het Gemeentefonds.** Er is een kans dat twee technische fouten in de berekening van het gemeentefonds politiek onderdeel worden van de voorjaarsnota besluitvorming. Normaal zouden deze al technisch in de ramingen van

CPB/financiën worden opgelost. Deze punten belasten nu de besluitvorming over het ravijn en Van Ark. Het gaat over zo'n 200 miljoen nadeel bij de overstap op de nieuwe systematiek van het gemeentefonds en zo'n 400 miljoen euro door een ramingsfout van het CPB van de inflatie. Wij verwachten van het kabinet dat deze technische fouten, ook technisch worden opgelost in de voorjaarsnotificaties.

Het is zaak om op korte termijn helderheid krijgen over dit perspectief. En bij voorkeur doen we dat samen.

Met vriendelijke groet,

Namens het College van B&W van Zaanstad,

Stephanie Onclin MSc
Wethouder Financiën